

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Добринка Парушева,

ПУ „Паисий Хилендарски“, Философско-исторически факултет, Катедра „Етнология“ /

Институт за балканистика с център по тракология – БАН

за дисертационен труд на тема

Светът на детството при ромите – обучение в култура

за присъждане на образователната и научна степен ‘доктор’

в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата

(Социална антропология)

на Светослава Валентинова Манчева

Като научен ръководител на дисертационния проект на Светослава Манчева, редовна докторантка в катедра “Етнология”, ПУ „Паисий Хилендарски“ (2014-2017 г.), още в началото искам да изразя удовлетворението си от неговия краен резултат. Пред нас е едно задълбочено изследване на света на детството при ромите, и по-конкретно в две ромски групи – едната в Пловдив, а другата в с. Белозем, Пловдивско, през призмата на обучението в култура в семейството и общността. Постигането на този резултат не беше лесно: от една страна, особеностите на терена бяха предизвикателство, а от друга, анализът от гледна точка на процеса на обучение в култура никак не беше улеснен от преобладаващите в България изследвания, целящи преди всичко преодоляване на дефицитите в образователната система, ярко открояващи се при ромските общности. Това наложи докторантката да изработи “собствена пътна карта“ в проблематиката, която да я доведе до успешен финал.

Дисертационният труд на Светослава е резултат от собствено антропологично изследване на света на детството в наблюдаваните ромски групи през пространствата и практиките на обучението в култура, разбирано като продължителен процес, подчинен на въздействието на множество фактори. Интересът на авторката към тематиката, свързана с детството при ромите, датира още от студентските ѝ години. Поради това, макар теренната работа по време на докторантурата да е извършена предимно в кв.

„Столипиново“ в Пловдив и в с. Белозем, Пловдивско, тя не подценява и натрупаното в резултат на свои предишни теренни проучвания в ромски общности знание.

Текстът се състои от увод, три глави, заключение и библиография (280 страници), към които са приложени снимков материал и откъси от теренни дневници и интервюта. Общият обем на книжното тяло е 309 страници. Още в началото Светослава пояснява, че фокусът върху обучението в култура в нейната работа я насочва не към образователната институция, а към практиките извън нея. Основният изследователски въпрос, на който търси отговор, е как се случва процесът на обучение в култура на децата при ромите – и по-конкретно при наблюдаваните по време на теренната работа групи – и за да му отговори, тя насочва вниманието си към това къде се случва този процес, кой участва в него, кога и какви са проявленията му. Първата глава на дисертационния труд (с. 12-73) представя различни подходи към света на детството, демонстрирайки много добро познаване на академичната литература, и дискутира проблема доколко теоретичните постановки са приложими на практика; въвежда основните използвани в текста понятия като (свят на) детство, обучение в култура, семейство и общност и др. Специално внимание е отделено на описанието на терена в двете населени места, на използваните методи за събиране на информацията и за нейния анализ, както и на авторефлексията и етиката при изследване, свързано с деца. Целта на втората глава (с. 74-177) е да покаже къде се случва процесът на обучение в култура. Тя е постигната чрез наблюдение и анализ на пространствата на детството и техните употреби. Светослава прави това, след като най-напред ни запознава с някои наблюдавани семейни стратегии за децата, тъй като те, според нея, до голяма степен предопределят начините на обживяване на местата, където се случват взаимодействията между възрастни и деца, от една страна, и от друга, между деца и деца. В третата глава (с. 178-264) вниманието на докторантката е насочено към играещите ключова роля в света на детството фактори – училище, игра, работа и особено социалният пол/джендър, чието значение се откроява във всички наблюдавани пространства и практики. Освен това Светослава дискутира основни практики на преход от света на детството към този на възрастните и свързаното с тях празнично преминаване на границата като ключов момент от процеса на обучение в култура. Заключениеето дава възможност на авторката да обобщи своите изводи и да акцентира върху ролята на семейството и общността в процеса на обучение в култура при наблюдаваните ромски групи, без претенции за обобщения.

Така представеният накратко дисертационен труд по мое мнение е успешен опит за прилагане на антропологичен подход в изследването на детството, конструирано едновременно от възрастните и децата, в ромски групи. Това не е често срещано в България, ако се вземат предвид доминиращите в социалните науки изследвания и анализи на неуспеха на процеса на интеграция на ромите и причините за този неуспех и фокусът върху образователната система, когато става дума за деца. В целия текст като червена нишка върви наблюдението и анализа на сцената и актьорите, играещи съществена роля в продължителния и многоаспектен процес на обучение в култура. Освен тази положителна, според мен, характеристика на дисертационния труд, бих искала специално да открия и оценя високо още два момента. Първо, представянето на всекидневните и празнични пространствата от гледна точка на тяхната йерархия, както и на полово специфичните им употреби, предложено ни във втората глава. В тази връзка намирам за ценна дискусиата на наблюдаваните практики на обучение в култура между деца. Второ, използването на визуални методи – особено по време на празнични събития, което се оказва подходящо с оглед на поставените цели и дава много добри резултати. Това е особено видимо в трета глава, независимо от затруднението на Светослава да играе едновременно ролята на изследовател и фотограф, което правилно е подложено на задълбочена авторефлексия. Анализът на процеса на заснемане и на резултатите от него е показателен за качествата на докторантката като теренист и като изследовател, представящ своя терен на други читатели.

Смятам, че използването на обучението в култура, разбирано като продължаващ дълго време процес (понякога далеч отвъд границата на детството), повлиян от различни фактори и социални актьори, се оказва добра оптика за наблюдение на света на детството в ромските групи, които бяха обект на изследване по време на докторантурата на Светослава Манчева. Анализиранието на събраните през 2014-2017 г. теренни материали, които добавят ново знание към предишния натрупан от докторантката теренен опит, ѝ позволи да разгледа значими всекидневни и празнични практики, в които семейството и общността играят съществена роля. На основата на този анализ тя направи няколко основни извода (срв. с. 27 от Автореферата), част от които потвърждават наблюдения на други изследователи, а други биха могли да послужат при изготвянето на местни и национални стратегии и политики, свързани с децата в ромските общности и аспектите на тяхното обучение.

Приложеният Автореферат отразява коректно съдържанието на дисертацията. Светослава Манчева има вече няколко авторски публикации, като три от тях са по темата на доктората (едната на английски език, в реномирано академично издание в Германия), в съответствие със специфичните изисквания на Философско-историческия факултет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. Заедно с редицата ѝ участия в национални и международни научни форуми това е допълнително доказателство за умението ѝ самостоятелно да проведе научно изследване и да представи неговите резултати. Това умение тя отлично демонстрира и чрез представения дисертационен труд, който съчетава емпиричната наситеност с концептуална издържаност, методологическа дисциплина и аналитична острота и отговаря напълно на изискванията за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’.

Поради всичко изложено дотук напълно убедено предлагам на почитаемото научно жури да присъди на Светослава Валентинова Манчева образователната и научна степен ‘доктор’ в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата (Социална антропология).

19.04.2018

Пловдив

Д. Парушева